

Голові разової спеціалізованої вченої ради із захисту
дисертації на здобуття ступеня доктора філософії
(спеціальність 053 Психологія)
Львівського державного університету внутрішніх справ
доктору педагогічних наук, професору,
професору кафедри загальної та соціальної психології
Лялюк Галині Миколаївні

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук,
професора, професора кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
МОН України Лосієвської Ольги Геннадіївни
на дисертаційне дослідження Авраменка Андрія Олексійовича
«Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної
властивості науково-педагогічного працівника»,
представлене на здобуття наукового ступеня
доктора філософії (PhD) у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки,
за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність обраної дисертаційної теми визначається зростаючим психологічним навантаженням на науково-педагогічних працівників у контексті глобалізації освіти, цифровізації наукової комунікації та підвищення стандартів академічної якості. Сучасний викладач і науковець перебуває в умовах постійної публічної оцінюваності результатів своєї діяльності, що посилює значущість особистісних регуляторів професійної поведінки, серед яких перфекціонізм займає одне з ключових місць.

Автор стверджує, що соціально-психологічний аналіз перфекціонізму є особливо актуальним з огляду на його вплив на академічну взаємодію, формування конкурентних і кооперативних стратегій у професійному середовищі, а також на здатність науково-педагогічних працівників зберігати психологічну стійкість у ситуаціях невизначеності та високих очікувань. Перфекціонізм у цьому контексті постає не лише як індивідуальна риса, а як соціально опосередковане явище, тісно пов'язане з нормами академічної культури, стилями керівництва та ціннісними орієнтаціями освітніх інституцій.

Актуальність дослідження Авраменка А.О. також обумовлена практичною потребою у виявленні тих форм перфекціонізму, які сприяють професійному розвитку й науковій продуктивності, та тих, що підвищують ризик хронічного стресу, професійного вигорання й міжособистісних конфліктів у педагогічних колективах. Отримані результати можуть мати прикладне значення для системи психологічного супроводу науково-педагогічних працівників, удосконалення програм підвищення кваліфікації та формування здорового соціально-психологічного клімату у закладах вищої освіти.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження Авраменка А.О. має науковий та практичний інтерес, й виявляється, на нашу думку, своєчасною та доцільною науковою працею у галузі психології.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Даючи якісну оцінку виконаній дисертації, відзначаємо коректне визначення здобувачем об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, узгодженість використаних методів з поставленими завданнями, репрезентативність вибірки, поєднання кількісних та якісних методів аналізу отриманих емпіричних даних, чітку послідовність та логічну структурованість у викладенні інформації і послідовне узагальнення матеріалу, що є свідченням високого теоретичного і методологічного рівнів здійсненої дисертантом аналітичної роботи.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження забезпечена формулюванням нових наукових положень, які презентують інформацію, раніше не представлену у психологічній галузі, зокрема: поглиблено уявлення про конструктивний та деструктивний перфекціонізм для превенції негативних наслідків деструктивного перфекціонізму та реалізації особистісних ресурсів конструктивного перфекціонізму, сформульовано нові підходи до розгляду перфекціонізму як потенційного ресурсу для підвищення ефективності педагогічної діяльності за умови розвитку усвідомлених стратегій самоконтролю та емоційної регуляції; набули подальшого розвитку психологічні категорії «перфекціонізм», зокрема, у межах дослідження уточнено зміст перфекціонізму як особистісної характеристики викладачів вищої освіти, виділено його адаптивні та дезадаптивні прояви, рівні, а також простежено взаємозв'язок із професійною компетентністю, педагогічною ефективністю та психологічним благополуччям; «професійна саморегуляція», зокрема, визначено роль саморегуляції у формуванні конструктивних стратегій подолання перфекціоністських тенденцій, що дозволяє підтримувати психологічну стійкість та ефективність професійної діяльності; «професійна адаптивність», зокрема, розкрито механізми, через які перфекціонізм впливає на адаптивність викладача в навчальному середовищі та міжособистісних взаємодіях із колегами і студентами; уперше узагальнено та систематизовано теоретико-методологічні основи соціально-психологічних особливостей перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічних працівників; розроблено модель перфекціонізму науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти; виокремлено компоненти, чинники та функції феномена перфекціонізму як особистісної якості; розкрито роль перфекціонізму в структурі особистісних рис науково-педагогічного працівника; визначено основні структурні складові психокорекційної програми зниження деструктивного перфекціонізму, серед яких діагностично-орієнтовний, когнітивно-поведінковий, емоційно-регуляційний, соціально-комунікаційний, рефлексивно-інтеграційний блоки.

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання підтверджує низка практико-орієнтованих і апробованих

Авраменком А.О. досягнень. Отримані результати можуть бути використані для оптимізації професійної взаємодії в академічних колективах, зменшення конфліктності та напруженості, а також для формування позитивного соціально-психологічного клімату в закладах вищої освіти. Також матеріали дослідження доцільно використовувати в навчальних курсах із психології особистості, педагогічної та соціальної психології, психології професійного розвитку, а також у програмах підготовки й перепідготовки науково-педагогічних працівників.

Таким чином, практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що її результати сприяють збереженню психологічного здоров'я науково-педагогічних працівників, профілактиці професійного вигорання, підвищенню ефективності освітнього процесу та гармонізації соціально-психологічного середовища в академічній спільноті.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувачки. Основний зміст дисертаційного дослідження викладено у 15 публікаціях автора, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях із психології, 1 стаття у виданні, внесеному до наукометричної бази Web of Science Core Collection, 11 публікацій апробаційного характеру.

Характеристика структури та змісту дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 241 найменувань (з них 141 – іноземними мовами), додатків. Загальний обсяг дисертації викладено на 199 сторінках, із яких 155 сторінки основного тексту. Робота містить 23 таблиці, 7 рисунків.

Вступ відображає стан наукової проблеми, її актуальність та значущість, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну та практичне значення результатів, інформацію про впровадження та апробацію дисертаційного дослідження, особистий внесок автором та його публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника» здійснено ґрунтовний аналіз основних психологічних підходів до трактування феномену перфекціонізму в сучасних наукових джерелах. Окреслено його змістовні характеристики, структурні компоненти та типологічні різновиди. Особливу увагу приділено соціокультурним і особистісним чинникам формування перфекціонізму, а також висвітлено його значення для професійної діяльності педагога, зокрема в аспекті конструктивних і деструктивних проявів. У розділі запропоновано теоретичну модель дослідження перфекціонізму в межах науково-педагогічної діяльності.

Професійна діяльність науково-педагогічного працівника характеризується високою складністю та багатовекторністю, оскільки поєднує навчальну, дослідницьку й соціальну складові. Її ефективність значною мірою залежить від соціально-психологічних характеристик особистості педагога, зокрема здатності до емоційної регуляції, міжособистісної взаємодії та внутрішньої мотивації до самореалізації. Саме ці чинники забезпечують

продуктивну взаємодію зі студентами та формування психологічно безпечного освітнього простору.

Перфекціонізм у межах науково-педагогічної діяльності трактується як складний особистісний феномен, що може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Адаптивні його прояви сприяють високій якості професійної діяльності та задоволенню від досягнень, тоді як дезадаптивні форми пов'язані з тривожністю, хронічним невдоволенням і професійним вигоранням. Різноманіття типів перфекціонізму відображає вплив соціального середовища на формування індивідуальних стандартів і очікувань.

Формування перфекціоністських установок зумовлюється взаємодією соціокультурних вимог і особистісних рис педагога. Усвідомлення меж власних стандартів і здатність до їх гнучкої регуляції є ключовими умовами професійної ефективності. Теоретична модель, запропонована в дослідженні, дозволяє цілісно описати ці процеси та визначити стратегії оптимізації професійного функціонування науково-педагогічних працівників.

У другому розділі «Емпіричне дослідження соціально-психологічних особливостей перфекціонізму науково-педагогічних працівників» дисертант розкрив сутність організації, методології та особливості вибірки дослідження; детально описав інструменти та методи емпіричного дослідження та розлого подав результати констатувального експерименту.

Результати емпіричного дослідження у дисертації Авраменка А.О. засвідчили складну та багатовимірну природу перфекціонізму науково-педагогічних працівників, який інтегрується у систему їхніх особистісних і професійних ресурсів. Запропонована автором модель, що охоплює внутрішньоособистісний, ресурсний і контекстуальний рівні, отримала емпіричне підтвердження та продемонструвала високу пояснювальну здатність.

На внутрішньоособистісному рівні переважають середні показники перфекціонізму, що поєднуються з відповідальністю, мотивацією до самовдосконалення та достатнім рівнем емоційної компетентності. Разом із тим у третини опитаних виявлено підвищену тривожність і ризики професійного вигорання, що вказує на напружений характер реалізації високих стандартів у професійній діяльності.

Таким чином, результати дослідження дисертанта підтверджують, що перфекціонізм не є однозначно позитивним або негативним явищем, а набуває різних форм залежно від поєднання особистісних, ресурсних і контекстуальних чинників. Це визначає необхідність диференційованих підходів до психологічного супроводу викладачів з урахуванням типологічних профілів їхнього професійного функціонування.

У третьому розділі «Психологічні умови корекції деструктивного перфекціонізму та підтримки конструктивних його форм у науково-педагогічній діяльності» дисертант подав теоретичне обґрунтування формувального експерименту, розробив та впровадив психокорекційну програму зниження деструктивного перфекціонізму та проаналізував ефективність формувального експерименту, застосовуючи порівняльний аналіз.

Проведене автором теоретичне осмислення формувального експерименту підтвердило необхідність системного застосування психокорекційних заходів у роботі з перфекціонізмом науково-педагогічних працівників. Інтеграція когнітивно-поведінкових і гуманістичних підходів дала змогу розглядати процес корекції як свідоме формування адаптивних установок, спрямованих на зменшення деструктивних проявів перфекціонізму та посилення особистісних ресурсів.

Дотримання дисертантом ключових методологічних принципів забезпечило надійність і відтворюваність отриманих результатів, а поетапна структура програми сприяла комплексному впливу на різні рівні функціонування особистості. Поєднання діагностично-орієнтаційного, когнітивно-поведінкового, емоційно-регуляційного, соціально-комунікативного та рефлексивного компонентів дозволило створити умови для сталих позитивних змін у професійному самосприйнятті викладачів.

Емпіричні дані формувального експерименту даного дослідження засвідчили істотне зниження рівня деструктивного перфекціонізму, зменшення самокритичності та сумнівів у власних діях, а також зростання показників емоційного інтелекту, ресурсності й задоволеності життям. Статистично значуще зменшення професійного вигорання підтвердило ефективність запропонованої програми та її потенціал як інструменту психологічної підтримки науково-педагогічних працівників.

Отже, у **загальних висновках** обґрунтовано соціально-психологічні аспекти перфекціонізму науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти. З'ясовано, що педагогічна діяльність є комплексним процесом, що поєднує освітні, наукові та соціальні функції, ефективність якого залежить не лише від професійної компетентності, а й від розвитку комунікативних, емоційних та мотиваційних якостей, здатності до саморегуляції та психологічної стійкості. Перфекціонізм у професійній діяльності розглядається як багатовимірне явище з когнітивними, емоційними та поведінковими компонентами, що може мати як адаптивні прояви, які стимулюють самовдосконалення та високу продуктивність, так і дезадаптивні, що спричиняють тривожність, страх помилки та професійне вигорання. Встановлено вплив соціокультурних чинників і особистісних детермінант на формування стратегій прагнення до досконалості, а також визначено ефективність конструктивного перфекціонізму як ресурсу професійного розвитку.

Розроблено теоретичну модель перфекціонізму в науково-педагогічній діяльності, що інтегрує когнітивні, емоційні, мотиваційні та поведінкові компоненти, дозволяючи прогнозувати прояви перфекціонізму і визначати стратегії його регуляції. Виявлено переважання адаптивного типу перфекціонізму серед більшості респондентів із достатнім рівнем емоційного інтелекту, ресурсності та соціальної підтримки, тоді як близько третини учасників демонструють підвищений рівень перфекціонізму із ознаками тривожності та емоційного вигорання. Розроблена автором психокорекційна

програма показала ефективність у зниженні деструктивних проявів перфекціонізму, підвищенні емоційного інтелекту, психологічної ресурсності, стресостійкості та задоволеності життям. Перспективи подальших досліджень включають удосконалення психодіагностики, оцінку впливу перфекціонізму на ефективність навчально-наукової діяльності та інтеграцію міждисциплінарних підходів для оптимізації професійного розвитку педагогів.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації показав, що дисертаційне дослідження Авраменка А.О. відзначається логічністю і чіткістю викладу матеріалу. Достовірність висновків забезпечується теоретичною та методологічною обґрунтованістю даних, діагностичним інструментарієм, адекватним завданням дослідження, значним обсягом експериментального матеріалу та його переконливим науковим аналізом, поєднанням кількісних та якісних методів дослідження. Головні положення та результати дослідження апробовані автором на науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів; підібрані ним тести, опитувальники, розроблена психокорекційна програма зниження деструктивного перфекціонізму впроваджувалися в освітньому процесі закладів вищої освіти України, що засвідчують подані довідки про впровадження результатів дослідження. Головні ідеї та висновки дисертації знайшли своє відображення у чисельних публікаціях автора. Анотація відповідає тексту дисертації.

Дисертаційна робота Авраменка А.О. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію Авраменка А.О., вважаємо за доцільне одночасно наголосити на деяких дискусійних питаннях.

1. Представлення основних теоретичних положень у формі узагальнювальних схем, таблиць чи моделей могло б посилити структурованість, наочність та логічну цілісність викладу теоретичного розділу, забезпечуючи більш системне та комплексне розуміння досліджуваної проблеми.

2. Модель перфекціонізму науково-педагогічного працівника закладу вищої освіти передбачає багатовимірний аналіз, проте для практичних досліджень може виникнути труднощі у кількісній оцінці всіх рівнів та компонентів. Необхідно продумати стандартизовані інструменти та методикку збору даних, щоб модель могла бути надійно апробована в емпіричних дослідженнях.

3. У додатках дисертаційного дослідження не винесено методики, які були використані в дисертаційному дослідженні.

4. Деякі висновки в роботі оформлені не як конкретне відображення закономірностей і фактів дослідження, а як підсумок виконаних етапів роботи. Було б доречно посилити обґрунтування об'єктивності виявлених результатів, що підвищило б їхню наукову переконливість.

5. Дещо розлогим нам видається параграф 3.1 «Теоретичне обґрунтування формувального експерименту», скоротивши який автор міг би більш детально представити результати формувального експерименту.

Загальний висновок.

Висловлені зауваження та пропозиції не знижують наукову та практичну цінність рецензованої дисертаційної роботи. Дисертаційне дослідження Авраменка А.О. на тему «Соціально-психологічні особливості перфекціонізму як особистісної властивості науково-педагогічного працівника», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами) та відповідає напряму наукового дослідження міждисциплінарної освітньо-наукової програми Львівського державного університету внутрішніх справ «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент», а її автор, Авраменко Андрій Олексійович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 053 Психологія (освітньо-наукова програма «Психологія та менеджмент організації» за спеціальностями 053 «Психологія», 073 «Менеджмент»).

Офіційний опонент:

професор кафедри психології та соціології
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
доктор психологічних наук, професор

Ольга ЛОСІЄВСЬКА